

KINDERWENS IN VLAANDEREN: EEN UPDATE OP BASIS VAN DE SURVEY SOCIAAL-CULTURELE VERSCHUIVINGEN 2008

Christine Van Peer

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid

KINDERWENS IN VLAANDEREN
EEN UPDATE
OP BASIS VAN DE SURVEY
SOCIAAL-CULTURELE VERSCHUIVINGEN 2008

Christine Van Peer
Studiedienst van de Vlaamse Regering
Oktober 2009

1. Inleiding

1.1. De vraagstelling

In de SCV-survey 'Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen' van 2008 werd bij alle 18-50-jarigen (dit zijn de respondenten van geboortjaar 1958 tot geboortjaar 1990) gepeild naar hun kinderwens.

De SCV-survey is een jaarlijkse survey bij een representatieve steekproef van Nederlandstalige Belgen in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De survey peilt naar waarden, opvattingen en overtuigingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk en beleidsrelevante thema's. Elk jaar worden in de periode maart-juni 1.500 toevallig getrokken respondenten tussen 18 en 85 jaar persoonlijk geïnterviewd. Het interview omvat drie delen: één deel met achtergrondvragen, één deel met vragen die om de 2 à 3 jaar worden gesteld en een derde deel dat voorbehouden is voor vragen over een actueel beleidsrelevant thema.

In 2008 werd voor de eerste maal een module kinderwens opgenomen in de SCV-vragenlijst. In deze module werd eerst een vraag gesteld naar de ideale kinderwens: *"Wat vindt u het ideale aantal kinderen in een gezin?"*.

Vervolgens werd een vraag gesteld naar het gewenst aantal kinderen: *"Hoeveel kinderen wenst u zelf?"*. Deze vraag doelde zowel op de biologische kinderen die de respondent had op het ogenblik van de vraagstelling als op eventuele adoptiekinderen van de respondent.

Bij de 18-50-jarige respondenten die met een partner samenwonen, werd ook gepeild naar de kinderwens van hun partner: *"Hoeveel kinderen denkt u dat uw partner wenst?"*. Opnieuw werden hier zowel biologische kinderen als adoptiekinderen bedoeld.

Een volgende vraag betrof de plannen die de respondent had om in de toekomst (nog) kinderen te krijgen, met de volgende antwoordmogelijkheden:

- 1 *neen, ik plan geen kinderen (meer) in de toekomst*
- 2 *ik weet het nog niet, ik twijfel nog*
- 3 *ja, ik plan (nog) kinderen*
- 4 *ik ben / mijn partner is momenteel zwanger*
- 8 *geen antwoord*

Deze vraag betrof enkel de plannen om (nog) een biologisch kind te krijgen.

Indien de respondent nog kinderen plande, werd gevraagd hoeveel kinderen hij/zij dan nog plande: *"Hoeveel kinderen bent u van plan in de toekomst (nog) te krijgen?"*.

Indien de respondent zwanger was op het ogenblik van de bevraging werd de vraag als volgt gesteld: *"Plant u nog kinderen na deze zwangerschap?"*, met als antwoordmogelijkheden:

- 1 *ja*
- 2 *neen*
- 3 *ik weet het nog niet, ik twijfel nog*
- 8 *geen antwoord*

Vervolgens, indien de respondent bevestigend antwoordde, werd doorgevraagd naar het aantal kinderen dat nog gepland werd na de huidige zwangerschap.

1.2. De respons

Het SCV-databestand bevat gegevens over 1475 respondenten van 18 tot 85 jaar oud. De respons bedroeg 63,6%.

De module rond kinderwens werd enkel aan respondenten tussen 18 en 50 jaar oud voorgelegd, zowel aan mannen als vrouwen. Op 653 respondenten of 44,6% van alle 1475 respondenten waren de vragen rond kinderwens niet van toepassing. Dit betekent dat voor 812 of 55,4% van de respondenten informatie kon worden verzameld over hun kinderwens.

Tabel 1 Module kinderwens in SCV 2008: overzicht van de respons per vraag, in %

VRAAG	RESPONS	
	18-85-jarigen	
vraag biologische kinderen	99,9	
vraag adoptiekinderen	99,9	
	18-85-jarigen	18-50-jarigen
Ideaal aantal kinderen in gezin	54,5	98,3
Wens aantal kinderen respondent	54,9	99,0
Wens aantal kinderen partner	51,1*	99,5*
Toekomstplannen inzake kinderen krijgen	54,9	99,2

*respons berekend op respondenten die gehuwd zijn of samenwonen met een partner

De vragen naar het biologisch kindertal en aantal adoptiekinderen werden aan alle respondenten gesteld en leveren een maximale responsgraad van 99,9%.

De respons op de vragen rond het ideaal, gewenst en gepland kindertal ligt zeer hoog. Voor de 18- tot 50-jarigen varieert de responsgraad op deze vragen tussen 98,3% en 99,2%.

2. Ideaal, gewenst en gerealiseerd kindertal in 2008

In deze en volgende paragrafen beperken we ons tot respondenten die minimum 20 jaar oud waren op het ogenblik van de survey.

Van alle respondenten (20 tot 85 jaar oud) heeft 70% biologische kinderen (gehad). 30% van de respondenten heeft dus geen biologische kinderen, is m.a.w. kinderloos gebleven of heeft nog geen kinderen gehad.

2.1. Gerealiseerd kindertal

Tabel 2 Kinderloosheid (al dan niet biologische kinderen gekregen) naar leeftijdsgroep, respondenten 20 tot 85 jaar, mannen en vrouwen (n=1425), in %

	20-35 j.	36-45 j.	46-60 j.	61-85 j.	Totaal
Geen kinderen	71,8	21,4	15,1	13,9	30,0
Wel kinderen	28,2	78,6	84,9	86,1	70,0

Van de respondenten tussen 20 en 35 jaar oud heeft slechts 28% al een of meer biologische kinderen gekregen. Bij de respondenten tussen 36 en 45 jaar oud stijgt het aandeel ouders tot 78,6%, en bij de nog oudere groepen maken ouders (mensen die ooit minstens 1 biologisch kind kregen) zo'n 85 à 86% uit van de totale populatie.

Tabel 3 Verdeling van aantal biologische kinderen bij respondenten met kinderen, respondenten 20 tot 85 jaar, mannen en vrouwen (n=998)

	n	%	Cumulatief %
1 kind	263	26,4	26,4
2 kinderen	409	40,9	67,3
3 kinderen	210	21,0	88,3
4 kinderen	78	7,8	96,1
5 en meer kinderen	39	3,9	100,0
Totaal	998	100%	

Vier op tien van de respondenten (20 tot 85 jaar oud) mét kinderen hebben exact 2 kinderen. Een kwart heeft 1 kind en een vijfde van de respondenten heeft 3 kinderen, 8% in de steekproef heeft 4 kinderen en 4% heeft 5 of meer kinderen. Dit maakt dat de respondenten die (biologische) kinderen hebben of gehad hebben, er gemiddeld 2,26 gerealiseerd hebben (2,30 bij vrouwen en 2,20 bij mannen).

Voor de totale steekproef (respondenten met én zonder kinderen, 20 tot 85 jaar) komen we op een gemiddeld gerealiseerd (biologisch) kindertal van 1,58 (1,73 bij vrouwen en 1,42 bij mannen).

De oudste leeftijdsgroep (61- tot 85-jarigen) heeft een hoger gemiddeld kindertal dan de jongere leeftijdsgroepen, namelijk 2,18 tegenover 1,88 bij de 46- tot 60-jarigen en 1,66 bij de 36- tot 45-jarigen.

De uitgevoerde variantieanalyses wijzen op significante verschillen tussen de leeftijdsgroepen inzake gerealiseerd kindertal, met uitzondering van de groepen 36-45 en 46-60 jaar die niet significant van elkaar verschillen (variantieanalyse met Bonferroni post hoc test).

De 61-85-jarigen in de steekproef zijn de generaties geboren tussen 1923 en 1947. Van deze generaties is gekend dat zij een hogere vruchtbaarheid kenden dan de daaropvolgende jongere generaties. De generatie vrouwen geboren in 1930 bereikte nog een gemiddeld kindertal van bijna 2,4. De generatie vrouwen geboren in 1947 kende nog een finale afstamming van 1,86, terwijl dit afstammingscijfer voor de generatie die 10 jaar later, in 1957, geboren werd reeds gedaald was tot 1,79 (Willems, 2006).

Tabel 4 Gemiddeld gerealiseerd kindertal naar leeftijdsgroep

Leeftijdsgroep	Gemiddeld kindertal					
	Respondenten met kinderen	n	Respondenten met en zonder kinderen	n	Respondenten met en zonder kinderen, incl. adoptiekinderen	n
20-35 jaar	1,75	99	0,49	351	0,51	351
36-45 jaar	2,11	221	1,66	281	1,79	281
46-60 jaar	2,21	331	1,88	390	1,97	390
61-85 jaar	2,54	347	2,18	403	2,22	403
F	14,871***		123,653***		125,113***	
Totaal	2,26	998	1,58	1424	1,65	1424

*** $p \leq 0,001$

4% (3,9%) van alle respondenten heeft adoptiekinderen, stiefkinderen of pleegkinderen (gehad). Wanneer ook adoptie-, stief en pleegkinderen in rekening worden gebracht, stijgt het gemiddeld aantal kinderen bij alle respondenten tot **1,65**.

De proportie kinderlozen daalt met 1 procentpunt, van 30% naar 28,9%, in de totale groep 20- tot 85-jarigen, wanneer rekening wordt gehouden met andere dan biologische kinderen in het huishouden.

De verdeling kinderloze personen - personen die ooit een kind kregen of adopteerden over de verschillende leeftijdsgroepen wordt in tabel 5 weergegeven.

Tabel 5 Kinderloosheid (geen biologische noch adoptiekinderen gehad) naar leeftijdsgroep (respondenten 20 tot 85 jaar, mannen en vrouwen (n=1425), in %

	20-35 j.	36-45 j.	46-60 j.	61-85 j.	Totaal	Cramer's v	Chi 2
Geen kinderen	71,5	19,9	13,1	13,4	28,9	0,540***	415,687***
Wel kinderen	28,5	80,1	86,9	86,6	71,1		

*** $p \leq 0,001$

Wanneer ook adoptie-, stief- en pleegkinderen in rekening worden gebracht, dan neemt de proportie mensen met exact 3 kinderen lichtjes toe; de proportie mensen met 1 kind neemt dan lichtjes af.

Tabel 6 Verdeling van aantal biologische én adoptiekinderen bij respondenten met biologische en/of adoptiekinderen, respondenten 20 tot 85 jaar, mannen en vrouwen (n=1013)

	n	%	Cumulatief %
1 kind	253	25,0	25,0
2 kinderen	404	39,9	64,9
3 kinderen	226	22,4	87,3
4 kinderen	81	8,0	95,3
5 en meer kinderen	48	4,7	100,0
Totaal	1013	100%	

2.2. Ideaal kindertal

De vraag naar het ideaal kindertal werd gesteld aan de respondenten die jonger dan 50 jaar oud waren op het ogenblik van het interview.

Tabel 7 Ideaal aantal kinderen in een gezin, naar geslacht, 20-50-jarige mannen en vrouwen

	Gemiddeld ideaal kindertal	n	t
Mannen	2,08	382	0,960 (ns)
Vrouwen	2,03	369	sig = 0,337
Totaal	2,06	751	

ns = niet significant

Het gemiddeld ideaal kindertal bij 20- tot 50-jarige respondenten bedraagt **2,06**. Voor mannen ligt het ideaal iets hoger dan voor vrouwen, namelijk 2,08 tegenover 2,03 voor vrouwen.

Met een t-test werd nagegaan of het gemiddeld ideaal kindertal al dan niet significant verschilt tussen mannen en vrouwen. De t-test geeft aan dat er 33% kans is dat de nulhypothese (er is geen verschil tussen mannen en vrouwen) ten onrechte wordt verworpen (significantie = 0,337 of $>0,05$). Daarom besluiten we dat er geen significant verschil is tussen mannen en vrouwen wat hun ideale norm betreft.

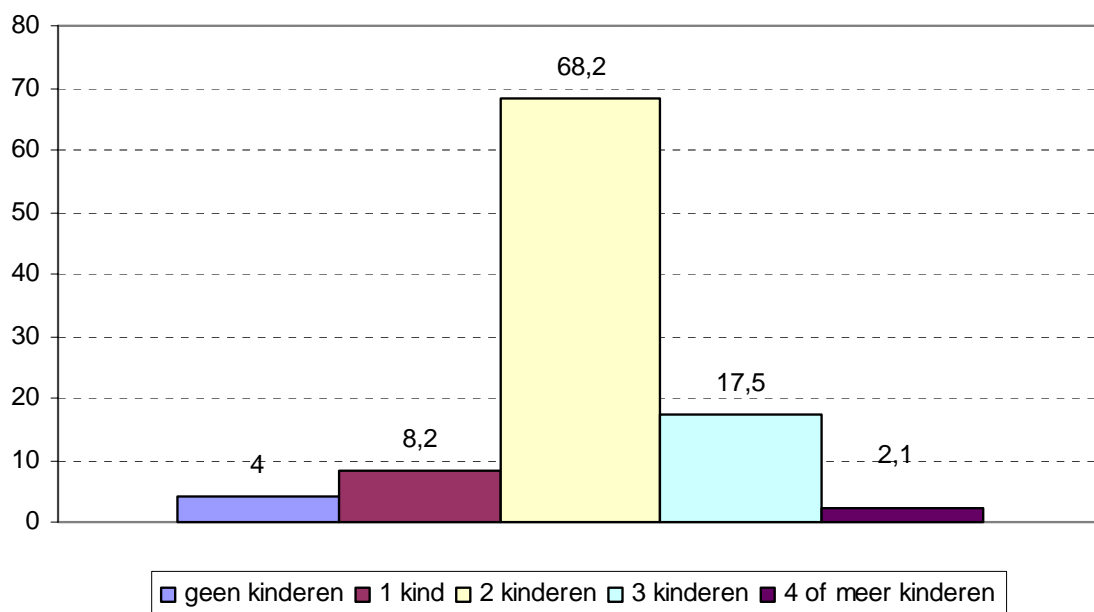
Uit vruchtbaarheidsonderzoek van de voorbije decennia bleek het ideaal kindertal dat respondenten vooruitschoven, steevast hoger te liggen dan het gewenst aantal, dat op zijn beurt hoger lag dan het gerealiseerd aantal. De impact van demografische (zoals het uitstel van de eerste geboorte) en van sociaal-economische factoren in de levensloop die ervoor zorgen dat vrouwen minder kinderen krijgen dan ze oorspronkelijk wensten, werd in diverse onderzoeken aangetoond (Cliquet et al., 1991; Van Peer, 2002; Quesnel-Vallée & Morgan, 2003).

Opvallend is dat waar het ideaal aantal daalde tussen 2003 en 2008, het gewenst aantal in diezelfde periode weer toenam (zie verder in deze bijdrage).

Volgens sommige demografen is dit hogere ideale en gewenste kindertal dat respondenten uitdrukken een evaluatie door respondenten van de institutionele context waarbinnen zij kinderen (moeten) krijgen. Peter McDonald (2006) bijvoorbeeld stelt "In expressing higher 'ideal preferences' on average, women are effectively commenting upon the nature of the social-institutional setting in which they consider having children. They are saying that, in a different institutional setting, they believe they would have had more children."

Voor een zeer ruime meerderheid van bijna 7 op 10 respondenten tussen 20 en 50 jaar oud bedraagt het ideaal kindertal in een gezin 2 kinderen. Voor 17% is dat 3 kinderen en voor 8% is dat 1 kind, en een minderheid van 4% vindt het hebben van geen kinderen ideaal.

Figuur 1 Structuur van ideaal aantal kinderen in een gezin, 20- tot 50-jarige respondenten, mannen en vrouwen (n=751), in %

Tabel 8 Ideaal aantal kinderen in een gezin, naar leeftijdsgroep, 20-50-jarige mannen en vrouwen

	Gemiddeld ideaal kindertal	n	t
20-35 jaar	2,05	345	-,320 (ns)
36-50 jaar	2,07	406	sig = 0,749
Totaal	2,06	751	

ns = niet significant

Het ideaal voor de jongere groep ligt iets lager dan in de oudere groep, maar het verschil tussen beide leeftijdsgroepen is niet significant.

2.3. Gewenst kindertal

Tabel 9 toont het gemiddeld gewenst kinderaantal voor de selectie van respondenten tussen 20 en 40 jaar, de groep waarvan kan worden aangenomen dat zij nog met vruchtbaarheidsplanning bezig zijn.

Tabel 9 Gewenst aantal kinderen, naar geslacht, 20-40-jarige mannen en vrouwen (n=470)

	Gemiddeld gewenst kindertal	n	t
Mannen	2,06	241	0,392 (ns)
Vrouwen	2,02	228	sig = 0,695
Totaal	2,04	470	

ns = niet significant

Gemiddeld worden **2,04** kinderen gewenst in de groep 20-40-jarigen. Mannen en vrouwen verschillen hierin niet significant.

In de sociaal-demografische literatuur is gekend dat mensen hun waardenoriëntaties veranderen in de loop van hun reproductieve cyclus, vooral omdat gebeurtenissen in de

levensloop zoals ouderschap, een ingrijpende verandering van leefomstandigheden teweegbrengen. Verschillende auteurs wijten dit aan een proces van rationalisatie en aanpassing van wensen aan wijzigende levensomstandigheden (zie bv. Morgan & Waite, 1987). Dit laatste geldt in het bijzonder voor oudere vrouwen die het aantal kinderen dat ze nog wensen, denken of hopen te krijgen, onbewust of bewust verbinden met voorbije ervaringen inzake relaties en zwangerschap en met het aantal kinderen dat ze reeds hebben. Het realiteitsgehalte van de kindervens neemt toe met de leeftijd. Vanuit deze optiek zou het kunnen dat oudere vrouwen minder kinderen 'willen' dan ze wilden toen ze jong waren.

In dezelfde redenering kan worden gesteld dat jongere respondenten, vanuit een 'onrealistisch optimisme' (Weinstein, 1980) een antwoord zullen geven dat dichter aanleunt tegen hun 'ideaal'. Dit zou de reden zijn voor de grotere kindervens die algemeen wordt waargenomen bij jongeren in vergelijking met mannen en vrouwen die verder gevorderd zijn in hun reproductieve carrière.

Tabel 10 geeft de kindervens naar leeftijdsgroep.

Tabel 10 Gewenst aantal kinderen, naar leeftijdsgroep, 20-40-jarige mannen en vrouwen (n=470)

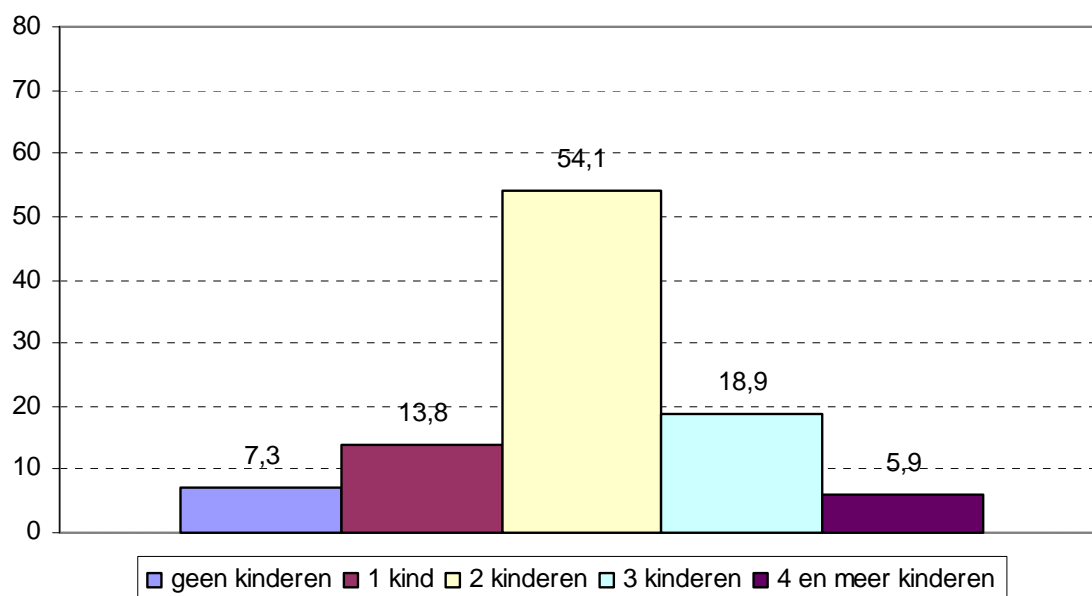
	Gemiddeld gewenst kindertal	n	t
20-30 jaar	2,10	241	1,157 (ns)
31-40 jaar	1,99	229	sig = 0,248
Totaal	2,04	470	

ns = niet significant

Ook uit de SCV-survey blijkt dat jongere respondenten een groter kindertal wensen dan oudere respondenten: de groep 20-30-jarigen heeft een gemiddelde kindervens van 2,1 kinderen, tegenover 1,99 bij de groep 31-40-jarigen. De jongere groep wenst dus, naar onze verwachting, meer kinderen, maar het verschil in kindervens met de oudere leeftijdsgroep is niet significant.

Figuur 2 geeft de verdeling weer van het precieze aantal gewenste kinderen.

Figuur 2 Structuur van gewenst aantal kinderen, 20-40-jarige mannen en vrouwen

Voor goed de helft is 2 kinderen de wens, voor bijna een vijfde is 3 kinderen de wens, voor 14% is 1 kind de wens. Goed 7% wenst geen kinderen voor zichzelf.

3. Verwachte finale afstamming in 2008

De groep 20- tot 40-jarigen realiseerde gemiddeld al 0,76 kinderen, en stelt bijkomend nog gemiddeld 1,12 kind te zullen plannen in de toekomst (zie ook verder).

Goed een derde, namelijk 36%, van de 20-40-jarige mannen en vrouwen plant geen kinderen meer in de toekomst. 45% plant nog wel kinderen of is zwanger (of heeft een partner die zwanger is).

Tabel 11 Plannen om in de toekomst (nog) kinderen te krijgen bij 20-40-jarige mannen en vrouwen (n=475), in %

	%
Neen, ik plan geen kinderen (meer) in de toekomst	36,3
Ik weet het nog niet, ik twijfel nog	18,6
Ja, ik plan (nog) kinderen	42,5
Ik ben/mijn partner is momenteel zwanger	2,6
Totaal	100,0

Samen met de informatie verzameld over het aantal biologische kinderen dat de respondent reeds heeft, kan berekend worden welke de vruchtbaarheidsintenties van de 20-40-jarige mannen en vrouwen in de steekproef zijn. Om de vruchtbaarheidswensen en -intenties (of plannen) van 20-40-jarigen te berekenen, combineren we de antwoorden op de vraag naar de kinderen die de 20-40-jarigen reeds kregen, met het antwoord op de vraag hoeveel kinderen zij nog wensen, en vervolgens concreet nog plannen.

Wanneer de respondenten die zich onzeker uitlaten over hun toekomstplannen allen nog één kind zouden plannen, komen we op nog 1,12 geplande kinderen per respondent tussen 20 en 40 jaar oud. Wanneer de onzekeren géén kind meer zouden plannen, komt het gemiddeld nog gepland aantal kinderen uit op 0,93.

De verwachte finale afstamming is het aantal biologische kinderen van de respondent, vermeerderd met het aantal nog geplande kinderen (in onze berekeningen gaan we uit van een 'medium' variant, waarin we veronderstellen dat de onzekeren nog één kind zouden krijgen).

We komen dan op een verwachte finale afstamming van 1,88 voor de 20- tot 40-jarige mannen en vrouwen in de steekproef.

Dit cijfer is identiek aan de berekende verwachte finale afstamming op basis van de DIALOG-survey van 2003 (zie verder).

Tabel 12 Verwachte finale afstamming (VFA - volgens medium variant), mannen en vrouwen van 20 tot 40 jaar oud, naar geslacht (n=476)

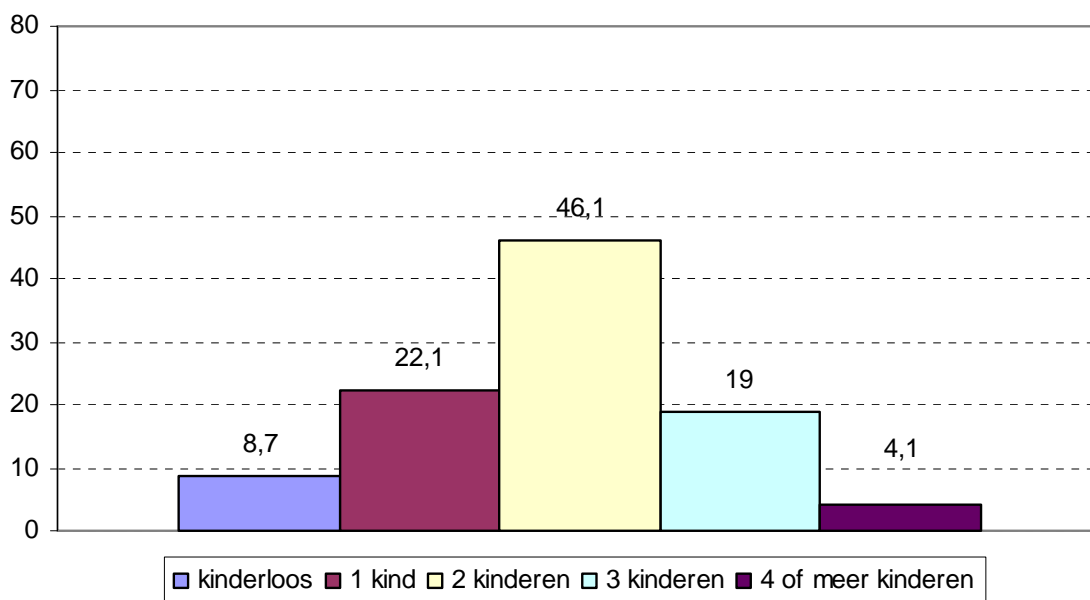
	VFA	n	t
Mannen	1,84	245	-1,051 (ns)
Vrouwen	1,93	231	sig = 0,294
Totaal	1,88	476	

ns = niet significant

Een t-test wijst uit dat er geen significant verschil is in de gemiddelde verwachte finale afstamming (VFA) van mannen en vrouwen.

Figuur 3 geeft de verdeling weer van het precieze aantal geplande kinderen of de structuur van de verwachte finale afstamming bij 20- tot 40-jarigen.

Figuur 3 Structuur van verwachte finale afstamming (VFA - volgens medium variant), 20-40-jarige mannen en vrouwen

Het totaal verwacht aantal kinderen ligt op gemiddeld op 1,88. Er wordt vaker slechts 1 kind gepland dan het wenspatroon deed vermoeden: 22% van de respondenten plant slechts 1 kind, terwijl slechts 14% ook slechts 1 kind wenst.

9% van de 20- tot 40-jarige respondenten zou uiteindelijk gepland kinderloos blijven. Goed een vijfde plant om 1 kind te hebben, bijna de helft plant om 2 kinderen te hebben en een klein vijfde plant om 3 kinderen te hebben.

We zagen hierboven dat de 20-30-jarigen meer kinderen wensten dan de 31-40-jarigen (hoewel niet significant meer). Zij plannen echter uiteindelijk iets minder kinderen dan de oudere groep, maar ook het verschil in uiteindelijk verwachte afstamming is niet significant.

Tabel 13 Verwachte finale afstamming (VFA - volgens medium variant), 20-40-jarige mannen en vrouwen

	VFA	n	t
20-30 jaar	1,87	245	-,340 (ns)
31-40 jaar	1,90	231	sig = 0,734
Totaal	1,88	476	

ns = niet significant

Naar leeftijdsgroep treden dus geen noemenswaardige noch significante verschillen in verwachte finale afstamming op. We kunnen wel vaststellen dat het verschil tussen wensen en concrete plannen groter is bij diegenen die nog aan het begin van hun reproductieve carrière zitten, dan bij de oudere groep.

Uit figuur 3 bleek dat de uiteindelijk (bewust) geplande kinderloosheid onder 20-40-jarigen 9% bedroeg. Tabel 14 geeft de antwoordstructuur op de vraag naar toekomstplannen bij die respondenten die geen kinderen hadden op het ogenblik van het interview.

Tabel 14 Plannen om in de toekomst kinderen te krijgen bij kinderloze respondenten (20- tot 40-jarige mannen en vrouwen) (n=363)

	%
Neen, ik plan geen kinderen meer in de toekomst	22,6
Ik weet het niet, ik twijfel nog	17,9
Ja, ik plan kinderen	57,2
Ik ben/mijn partner is momenteel zwanger	2,3
Totaal	100,0

Van de respondenten die geen biologische kinderen hebben op het ogenblik van de survey stelt 23% uitdrukkelijk ook geen kinderen te plannen in de toekomst. Een vrij groot aandeel onder hen, namelijk 18% twijfelt ook nog of zij wel kinderen wensen. ‘Slechts’ 6 op 10 kinderlozen heeft wel concrete plannen.

4. Discrepantie tussen gewenst, gepland en gerealiseerd kindertal in 2008

4.1. Discrepantie tussen het gewenst en het gerealiseerd kindertal

3,3% van de 20-40-jarige mannen en vrouwen stelt meer kinderen te hebben dan gewenst. Deze groep met ‘excess fertility’ laten we weg uit de hierna volgende analyses.

Onderstaande tabel toont de gemiddelde grootte van het verschil tussen het gewenst en het gerealiseerd kindertal bij verschillende leeftijdsgroepen en naar geslacht. Dit verschil noemen we de discrepantie tussen wens en realiteit. Naarmate respondenten ouder worden, kunnen we dit verschil als ‘deficit fertility’ beschouwen.

Tabel 15 Discrepantie tussen gewenst en gerealiseerd aantal, naar leeftijd en geslacht

	20-30- jarigen	t	31-40- jarigen	t	36-40- jarigen	t	36-50- jarigen	t
Mannen	1,94	0,234 (ns)	0,97	3,552***	0,83	3,603***	0,60	1,735 (ns)
Vrouwen	1,90	sig=0,815	0,52	sig=0,000	0,30	sig=0,001	0,44	sig=0,084
Totaal	1,92		0,74		0,57		0,52	

ns = niet significant

*** p <= 0,001

De gemiddelde discrepantie in de groep 36-40-jarigen bedraagt 0,57. Wanneer we de leeftijd uitbreiden tot 50 jaar daalt de gemiddelde discrepantie tot 0,52. Maar ook oudere respondenten - die niet meer kinderen hebben dan gewenst - hebben dus nog gemiddeld 0,52 minder kinderen dan gewenst.

Mannen ervaren een grotere onvervulde kinderwens dan vrouwen, maar de verschillen zijn alleen significant in de leeftijdsgroepen 31-40 en 36-40 jaar.

4.2. Discrepantie tussen het gepland en het gerealiseerd kindertal

Onderstaande tabel toont de gemiddelde grootte van het verschil tussen het *gepland*¹ en het gerealiseerd kindertal bij verschillende leeftijdsgroepen en naar geslacht.

Tabel 16 Discrepantie tussen gepland aantal (volgens medium variant) en gerealiseerd aantal, naar leeftijd en geslacht

	20-30- jarigen	t	31-40- jarigen	t	36-40- jarigen	t	36-50- jarigen	t
Mannen	1,60	-1,156 (ns)	0,72	3,695***	0,48	3,040**	0,22	4,130***
Vrouwen	1,75	sig=0,249	0,35	sig=0,000	0,18	sig=0,003	0,06	sig=0,000
Totaal	1,67		0,54		0,34		0,14	

ns = niet significant

** 0,001 < p <= 0,01

*** p <= 0,001

De discrepantie tussen het gepland en het gerealiseerd kinderaantal bij de oudere groep, de 36-40-jarigen, bedraagt nog 0,34 daar waar de discrepantie met het gewenst aantal 0,57 bedroeg bij deze groep.

De discrepantie tussen het gepland en het gerealiseerd aantal daalt sterker dan de discrepantie met het gewenst aantal wanneer we naar de respondenten tot leeftijd 50 kijken. Voor de 36-50-jarige mannen en vrouwen rest nog een verschil van 0,14 tussen het gepland en het gerealiseerd aantal. Processen van rationalisatie spelen nog sterker wanneer het op concrete plannen aankomt dan wanneer een wenssituatie wordt uitgedrukt.

5. Sociale verschillen in kinderwens in 2008

In deze paragraaf wordt nagegaan hoe de kinderwens zich differentieert naar een aantal sociale kenmerken van respondenten. We beperken deze analyses tot de 20- tot 40-jarige mannen en vrouwen.

5.1. Kinderwens en opleiding

Tabel 17 geeft het gemiddeld gewenst kindertal weer naar drie opleidingscategorieën, namelijk *hoog-*, *medium-* en *laagopgeleid*, waarbij *laagopgeleiden* gedefinieerd werden als respondenten die helemaal geen onderwijs, lager onderwijs of lager secundair hebben voltooid, *mediumopgeleiden* als die respondenten die hoger secundair onderwijs hebben voltooid, en *hogeropgeleiden* als die respondenten die een hogere opleiding van het korte type, een professionele bachelor of een universitair diploma behaalden.

¹ Volgens de medium variant, waarin onzekeren verondersteld worden nog één kind te zullen krijgen.

Tabel 17 Kinderwens naar opleidingsniveau, 20-40-jarige mannen en vrouwen

Opleidingsniveau	Gewenst kindertal	n	F
Laag	2,09	67	2,047 (ns)
Medium	1,94	209	sig=0,130
Hoog	2,14	193	
Totaal	2,04	470	

ns = niet significant

Hoogopgeleiden wensen niet significant meer kinderen dan laagopgeleiden. De groep die minder kinderen wenst, zijn diegenen met een middelbare opleiding, maar ook zij verschillen hierin niet significant van de twee andere opleidingsgroepen².

Deze vaststelling sluit aan bij de vaststellingen op basis van eerder onderzoek (Van Peer, 2008, zie ook verder).

5.2. Kinderwens, arbeidssituatie en professionele status

Tabel 18 Kinderwens naar arbeidssituatie, 20-40-jarige mannen en vrouwen

Arbeidssituatie	Gewenst kindertal	n	F
Voltijds	1,99	323	2,664 (ns)
Deeltijds	1,98	51	sig=0,071
Niet werkend	2,26	95	
Totaal	2,04	470	

ns = niet significant

Niet-werkende respondenten wensen meer kinderen dan respondenten die werken – ook deze vaststelling sluit aan bij eerder onderzoek (Van Peer, 2008), maar het verschil is niet significant.³

Tabel 19 Kinderwens naar professionele status, 20-40-jarige werkende mannen en vrouwen

Professionele status	Gewenst kindertal	n	F
Arbeider	1,99	139	0,237 (ns)
Bediende	2,01	212	sig=0,789
Kader	2,10	63	
Totaal	2,02	414	

ns = niet significant

Kaderleden wensen iets meer kinderen dan de andere professionele groepen, maar de verschillen tussen de drie professionele categorieën zijn niet significant.

² Variantieanalyse uitgevoerd met Bonferroni post hoc toets. Post hoc testen met LSD wijzen wel op een licht significant verschil op niveau $p \leq 0.05$ tussen hoog- en middelbaar opgeleiden.

³ Er wordt wel een significant verschil gevonden op niveau ≤ 0.05 tussen niet-werkenden en voltijds werkenden wanneer de post hoc test wordt uitgevoerd met LSD.

5.3. Kinderwens en inkomen

Tabel 20 Kinderwens naar inkomenscategorie, 20-40-jarige werkende mannen en vrouwen

Inkomenscategorie	Gewenst kindertal	n	F
2000-2099 €	1,91	77	0,732 (ns)
2100-3099 €	1,97	158	sig=0,534
3100-3949 €	2,02	85	
3950-10450 en meer €	2,16	71	
Totaal	2,00	391	

ns = niet significant

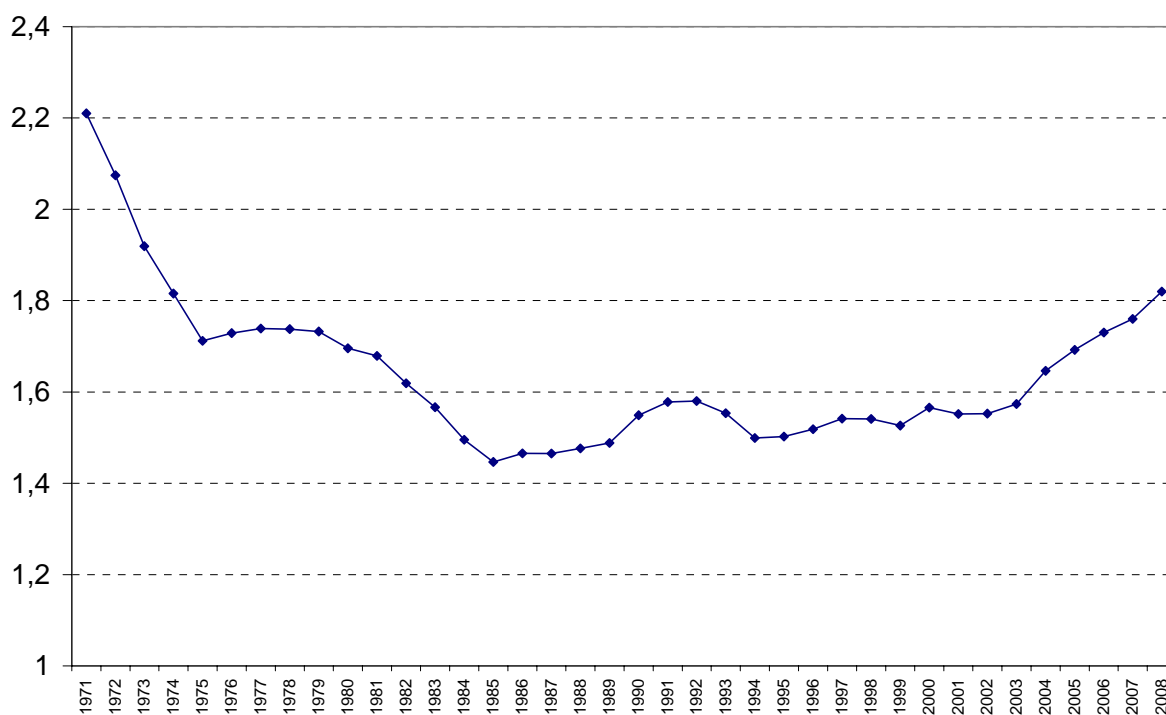
Het gewenst kindertal neemt toe met het inkomen, maar de onderlinge verschillen tussen de inkomensgroepen zijn niet significant.

6. Enkele evoluties in Vlaanderen op een rijtje

6.1. Evolutie in totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC)

Figuur 4 geeft de evolutie weer in het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) in het Vlaamse Gewest sedert 1971.

Figuur 4 Evolutie in het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) in het Vlaamse Gewest, 1971-2007

Bronnen:

° Willems (2006)

° Van Bavel J., Bastiaenssens V., De recente evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest: update 2008, Vrije Universiteit Brussel, Interface Demography Working Paper 2009 -2.

Sedert 2003 is het TVC in Vlaanderen aan een stijging onderhevig. Deze trend zette zich ook in 2008 verder.

In 2008 bedroeg het TVC voor het Vlaamse Gewest 1,82 kinderen per vrouw. Er is hierbij sprake van een zekere convergentie tussen Belgische en niet-Belgische vrouwen (Kind en Gezin, 2008).⁴ Het is van 1974 geleden dat een even hoog vruchtbaarheidscijfer nog gehaald werd.

Door de stijging van de voorbije jaren overtreft het TVC van het Vlaamse Gewest dat van Nederland (1,72 in 2007). Het Vlaamse cijfer benadert nu dat van het Verenigd Koninkrijk (1,84 in 2006). In Frankrijk ligt de vruchtbaarheid nog een stuk hoger (1,98 in 2007). Duitsland heeft nog steeds een opmerkelijk laag vruchtbaarheidscijfer (1,37 in 2007). (Bron: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

Sommige demografen opperen dat vanaf een bepaald (hoog) niveau van welvaart en sociaal-economische ontwikkeling, het vruchtbaarheidscijfer opnieuw kan gaan stijgen en er een einde zou komen aan een langdurige daaraan voorafgaande trend van daling. De negatieve associatie tussen vruchtbaarheid en sociaal-economische ontwikkeling is een van de meest algemeen aanvaarde, bevestigde en gedocumenteerde empirische associaties in het vruchtbaarheidsonderzoek van de laatste decennia. Als resultaat van deze empirische traditie, werd de trend naar een lage vruchtbaarheid ook verondersteld onomkeerbaar te zijn. Sommige onderzoekers wijzen echter op een fundamentele wijziging in deze negatieve associatie tussen vruchtbaarheid en sociaal-economische ontwikkeling sedert het begin van de 21ste eeuw. Myrskylä et al. (2009) bijvoorbeeld onderzochten recent de relatie tussen de HDI ("human development"-index) - een combinatie-index van het onderwijsniveau, het inkomensniveau en de gemiddelde levensduur van een populatie - en de vruchtbaarheid.⁵ Op lagere HDI-niveaus of in de eerste stadia van de sociaal-economische ontwikkeling van een land of regio zou de vruchtbaarheid dalen, maar wanneer de HDI een (zeer) hoog niveau bereikt, zou nog verdere ontwikkeling de neerwaartse vruchtbaarheidstrend kunnen doen omkeren. De vruchtbaarheid zou dan positief gaan samenhangen met de sociaal-economische status van een samenleving (gemeten aan de hand van de HDI) en opnieuw gaan stijgen. In hun studie tonen Myrskylä et al. aan dat de vruchtbaarheid blijft dalen tot de HDI een niveau van 0,85 tot 0,90 haalt. Wanneer de HDI boven dat niveau uitstijgt, stijgt ook het TVC in veruit de meeste (maar niet alle) door hen onderzochte landen. De traditioneel negatieve relatie zou dan evolueren tot een J-curve. De gemiddelde TVC-waarde in landen met een HDI >0,95 is 1,89. Hun vaststellingen blijven gelden wanneer de TVC wordt gecorrigeerd voor tempo-effecten. De auteurs argumenteren dat vanaf een bepaalde hoog niveau van welvaart, vrouwen in staat worden gesteld vrij te kunnen kiezen om kinderen te hebben. Hogere inkomens, een hoog onderwijspeil, een hoge arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en een goed gender- en combinatiebeleid maken dat vrouwen en gezinnen makkelijker de hoge economische prijs van het krijgen van kinderen kunnen betalen. Ook kunnen vrouwen met meer werkervaring, een hoge scholing en met een hoog menselijk kapitaal, makkelijker opnieuw in eenzelfde of gelijkaardige job stappen na een geboorte en tijdelijke afwezigheid op de arbeidsmarkt (Myrskylä et al., 2009).

⁴ Het TVC bij Belgische vrouwen steeg over de periode 2001-2008 met 0.30 eenheden en bij niet-Belgische vrouwen slechts met 0.09 eenheden.

⁵ De HDI wordt door de onderzoekers bekomen door het niveau van onderwijs, van inkomen en gemiddelde levensverwachting te waarderen in het licht van de best mogelijke waarden op deze indicatoren en deze waarden te combineren in één score die varieert op een schaal van 0 tot 1.

6.2. Evolutie in kinderwens over de voorbije decennia

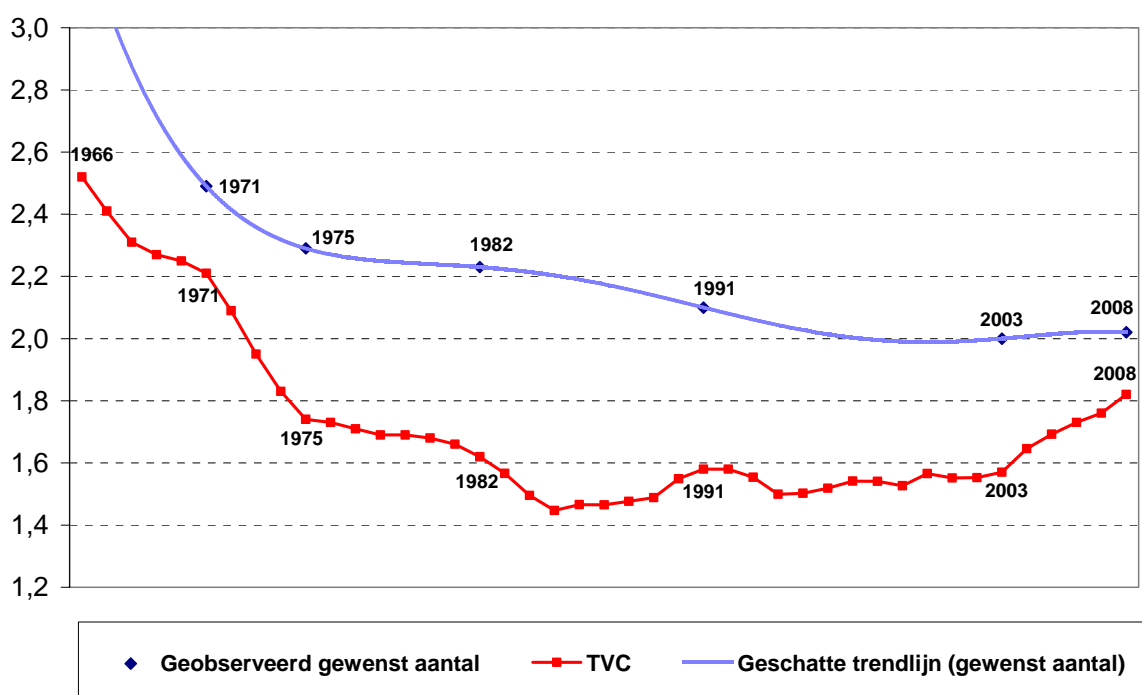
In deze en volgende paragrafen zullen we de kinderwens van vrouwen en mannen vergelijken met resultaten uit vroegere surveys.

6.2.1. Kinderwens bij vrouwen

Voor vrouwen beschikken we over gegevens met betrekking tot hun kinderwens teruggaande tot in de jaren 60 van de vorige eeuw.

We zetten de observaties op zes opeenvolgende meetmomenten op een rijtje in volgende figuur.

Figuur 5 Vergelijking over de tijd van het gemiddeld gewenst kindertal (20-40-jarige vrouwen) versus het TVC cijfer in het jaar van de survey, 1966-2008

Bron: NEGO (1971 en 1975 en 1982), FFS (1991), DIALOG (2003), SCV (2008)

Noot: *Uitzonderingen op de leeftijdsgroep 20-40 jaar zijn:

1971: 30-34 jarige vrouwen

1966: 25-34 jarige gehuwde vrouwen

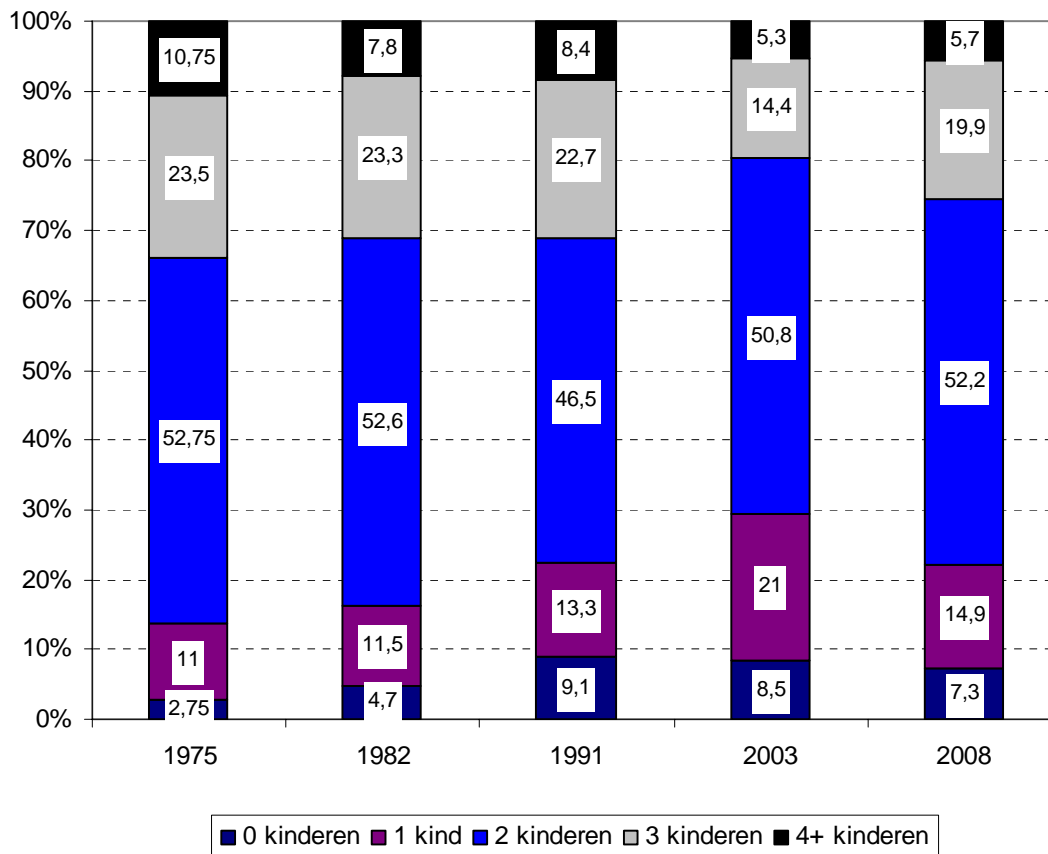
*Tot en met 1982: TVC-België, nadien TVC-Vlaanderen

De scherpste daling in periodevruchtbaarheid deed zich voor tot halverwege de jaren 70. Ook de kinderwens bij 20-40-jarige vrouwen daalde stelselmatig, maar minder fors dan de reële vruchtbaarheid.

Opmerkelijk is dat we recent een nieuwe - al is het een zeer lichte - stijging van de kinderwens waarnemen tussen 2003 en ons laatste observatiemoment in 2008. Over dezelfde recente periode (2003-2008) nam ook het TVC toe. We tekenen dus opnieuw een grotere convergentie op tussen de periodevruchtbaarheid en de kinderwens. De grootste divergentie tussen beide maten trad op tussen 1975 en 2003.

Figuur 6 geeft voor dezelfde 20-40-jarige vrouwen de verdeling van het precies gewenste aantal kinderen weer. Gegevens over de precieze verdeling van het gewenst aantal kinderen hebben we in vergelijkbare vorm sedert 1975.

Figuur 6 Verdeling naar aantal gewenste kinderen (20-40-jarige vrouwen) en vergelijking over de tijd, 1975-2008

Uit figuur 6 blijkt dat, over de gehele tijdspanne beschouwd, het gezinsmodel met twee kinderen steeds gewenst is door zowat de helft van de respondentes.

Het eenkindgezin won bij vrouwen aan populariteit in het begin van de 21ste eeuw, maar boette snel opnieuw in aan populariteit, ofschoon het aandeel vrouwen dat vandaag slechts één kind wenst toch nog steeds iets hoger ligt dan het aandeel vrouwen die ook maar één kind wensten in vroegere decennia. 15% van de vrouwen wenst vandaag 1 kind.

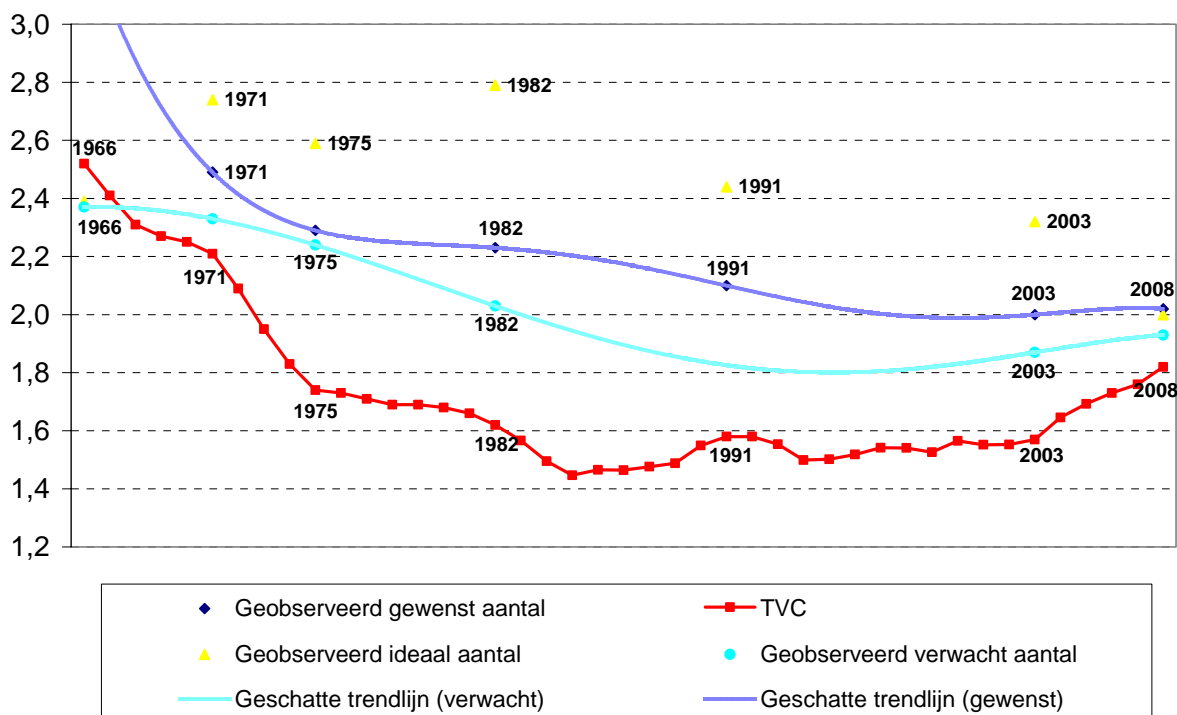
Precies een op vijf vrouwen wenst vandaag drie kinderen. Het aandeel van deze vrouwen bedroeg over de voorafgaande periode steeds net iets boven de 20%, behalve in 2003, toen de voorkeur voor 3 kinderen plots daalde ten voordele van de voorkeur voor 1 kind.

Grote gezinnen, van 4 en meer kinderen, behoren tot de voorkeur van slechts een zeer kleine minderheid van vrouwen, deze trend tekent zich vooral duidelijk af sedert het begin van de jaren 90.

De gewenste kinderloosheid bleef de laatste jaren stabiel en schommelt rond de 9 à 8%.

In figuur 7 voegen we voor dezelfde periode de informatie toe over het 'ideaal kindertal' en het 'gepland kindertal' dat de vrouwelijke respondentes vooropstelden op dezelfde tijdstippen. De rode lijn geeft opnieuw de TVC-waarden weer voor dezelfde jaren als waarin de surveys plaatsvonden.

Figuur 7 Vergelijking over de tijd van het ideaal, gewenst en gepland aantal kinderen (20-40-jarige vrouwen), 1966-2008

Het aantal kinderen dat vrouwen als ‘ideaal’ zien (het ‘ideale’ refereert eerder naar een maatschappelijke dan naar een persoonlijke norm), bleef hoog tot in de jaren 80, maar daalde nadien systematisch. Opvallend is dat waar het ideaal aantal bleef dalen tussen 2003 en 2008, het gewenst aantal in diezelfde periode weer toenam (waarbij dit gewenst aantal refereert naar een persoonlijke norm).

De conclusie die we uit deze tijdreeks kunnen trekken, is dat alle maten naar elkaar toe zijn gaan convergeren over de tijd. De daling in het ideaal kindertal over de tijd ging paradoxaal genoeg gepaard met een veel lichtere daling in de periodevruchtbaarheid en zelfs met een stijging in de perioderuchtbaarheid sedert 2003.

In Westerse geïndustrialiseerde landen zijn ideale gezinsgroottes altijd vrij stabiel gebleven, en lagen steeds boven het vervangingsniveau. In verschillende andere Europese landen manifesteert een zelfde trend van een dalend ideaal kindertal en zijn er indicaties van een dalend ideaal (Goldstein et al.). In Duitsland en Oostenrijk dreigt het ideaal kindertal zelfs onder het vervangingsniveau te komen liggen.

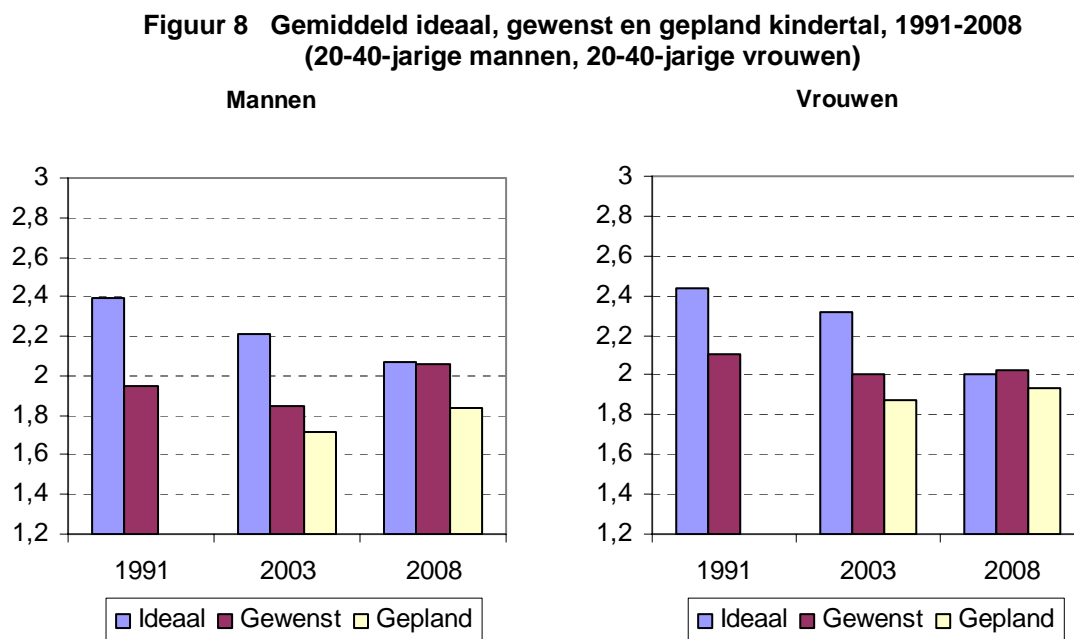
Recent uitten verschillende onderzoekers, vooral in Duitstalige landen met een zeer lage reële vruchtbaarheid, bezorgdheid over deze daling. Lutz et al. (2006) bijvoorbeeld, stellen “Once the ideal family size of the young generation has begun to decline (...), then it may be too late for a reversal of this trend.” Dit geldt vooral wanneer een daling in idealen parallel verloopt met een daling in de reële vruchtbaarheid. Uit figuur 7 blijkt dat deze bezorgdheid niet vertaald hoeft te worden naar Vlaanderen; ondanks een dalend ideaal, stijgt de periodevruchtbaarheid al zes jaar op rij.

6.2.2. Kinderwens bij mannen en vrouwen

Voor mannen beschikken we over gegevens met betrekking tot hun kinderwens vanaf 1991. We hebben dus gegevens voor beide geslachten over 3 meetmomenten.

We zagen hierboven reeds dat het gemiddeld gewenst kindertal voor vrouwen de afgelopen 5 jaren nagenoeg gelijk bleef. Is dat ook zo voor mannen?

Figuur 8 toont de gemiddelde kinderwens (alsook het ideaal en gepland aantal) voor mannen en voor vrouwen in 1991, 2003 en 2008.

Terwijl de kinderwens bij vrouwen gelijk bleef, steeg het door mannen gewenst kindertal tussen 2003 en 2008.

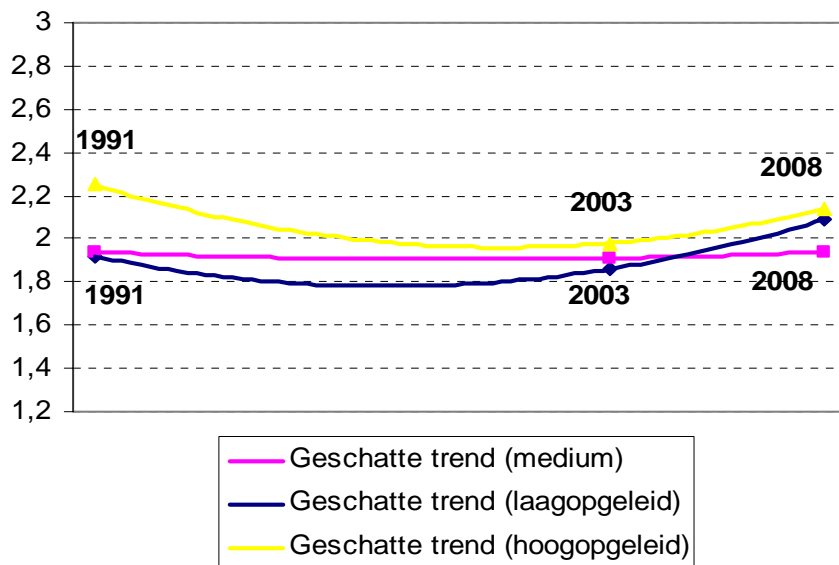
Het ideaal aantal daalt over de hele periode (1991 tot 2008) voor zowel mannen als voor vrouwen.

Zowel voor mannen als voor vrouwen zien we eenzelfde convergentie tussen de verschillende maten optreden over de tijd.

6.2.3. Evoluties in het sociaaldemografisch profiel van de kinderwens over de tijd

In deze paragraaf bekijken we een aantal evoluties over de tijd in het sociaaldemografisch profiel van de kinderwens. We hebben het in deze paragraaf alleen over het gewenst aantal, niet over het gepland aantal.

Figuur 9 Kinderwens naar opleidingsniveau, 20-40-jarige mannen en vrouwen, 1991-2008

Waar we een daling zagen van de kinderwens onder hogeropgeleiden, zien we opnieuw een stijging in 2008.

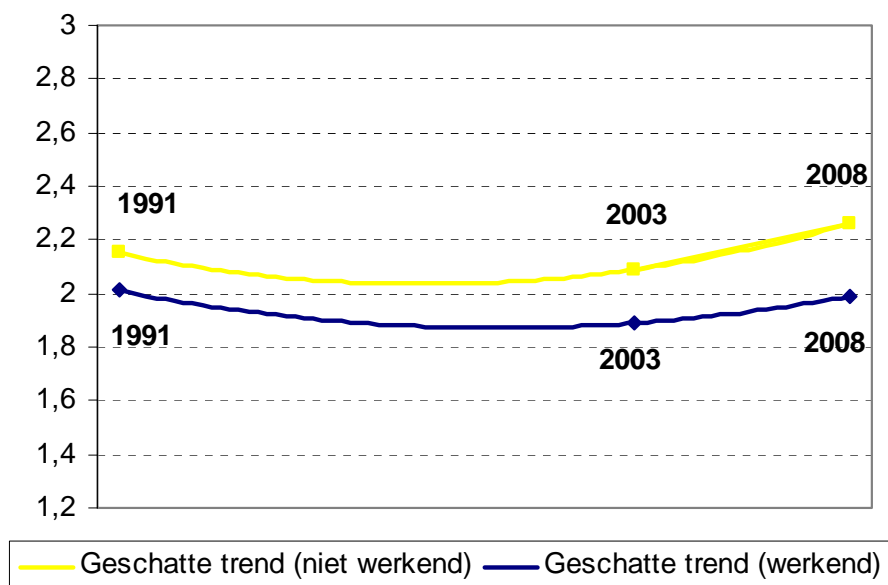
De kinderwens van lageropgeleide mannen en vrouwen nam gedurende de voorbije 5 jaar toe om bijna het kinderwensniveau van de hogeropgeleiden te bereiken.

Het kinderwenspatroon van mannen en vrouwen met een middelbare opleiding kent een stabiel verloop.

In 1991 verschilde het gewenst kinderaantal onder de hoogstopgeleiden significant van de kinderwens van de beide lagere opleidingsniveaus: hoogopgeleiden wensten meer kinderen. In 2003 wensten hogeropgeleiden nog steeds meer kinderen, maar de verschillen naar opleiding waren niet meer significant; noch bij vrouwen, noch bij mannen (Van Peer, 2008).

De vaststelling voor 2003 kunnen we doortrekken voor 2008. Hoogopgeleiden wensden het meest kinderen, maar het verschil met de laagopgeleiden is ook nu niet significant en nam nog verder af. Net als in 2003, worden ook in 2008 geen significante verschillen vastgesteld in kinderwens tussen hoogopgeleiden, middelbaar opgeleiden en laagopgeleiden.

Figuur 10 Kinderwens naar werksituatie (al dan niet werkend) op ogenblik van interview, 20-40-jarige mannen en vrouwen, 1991-2008

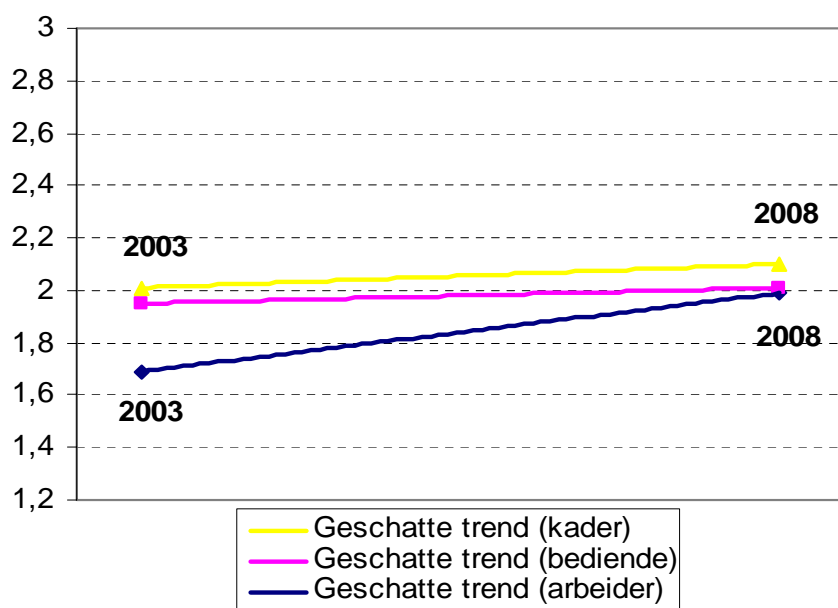

De vaststelling op eerdere meetmomenten van de trend dat respondenten die niet beroepsactief zijn op het ogenblik van de bevraging, een hogere kinderwens hebben dan respondenten die wel beroepsactief zijn, bevestigd zich in 2008.

In 1991 en in 2003 vonden we een significant verschil tussen respondenten (mannen en vrouwen samen beschouwd) die voltijds werkten op het ogenblik van het interview en respondenten die niet beroepsactief waren (Van Peer, 2008).

Ook in 2008 blijft het verschil tussen de kinderwens van werkenden en niet-werkenden significant.

Figuur 11 Kinderwens naar professionele positie op ogenblik van interview, 20-40-jarige mannen en vrouwen, 2003-2008

De differentiatie in kinderwens naar professionele positie kunnen we slechts voor de laatste twee meetmomenten vergelijken.

Waar in 2003 arbeiders een significant lager gewenst aantal hadden dan kaders en bedienden, is dit in 2008 niet langer het geval. Er trad een grote convergentie op tussen de verschillende professionele beroepsstrata.

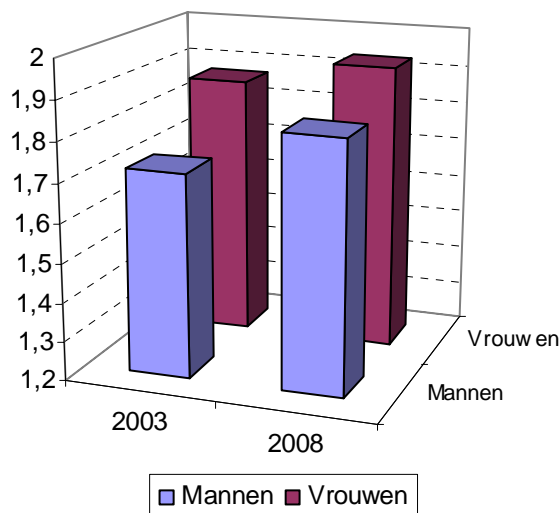
6.2.4. Evolutie in verwachte finale afstamming

Berekend op basis van de SCV-data kwamen we op een verwachte finale afstamming voor 20-40-jarige mannen en vrouwen van 1,88 in 2008 (zie boven). Er werd hierbij uitgegaan van het biologisch aantal kinderen dat geboren werd en van een medium schatting van het nog te verwachten aantal kinderen⁶.

Wanneer we de VFA 2008 uitsplitsen naar geslacht, komen we op een VFA van 1,93 voor vrouwen en 1,84 voor mannen.

In 2003 berekenden we een VFA van 1,80 (1,72 voor mannen en 1,87 voor vrouwen), uitgaande van dezelfde medium variant en uitgaande van het biologisch aantal kinderen dat reeds werd geboren. In figuur 12 wordt de VFA berekend op basis van DIALOG 2003 en vergeleken met de VFA berekend op basis van SCV 2008.

Figuur 12 Verwachte finale afstamming (VFA), 20-40-jarige mannen, 20-40-jarige vrouwen, vergelijking 2003-2008 (telkens volgens medium variant)

t 2008 = -1,051 (ns)
t 2003 = -3,077**

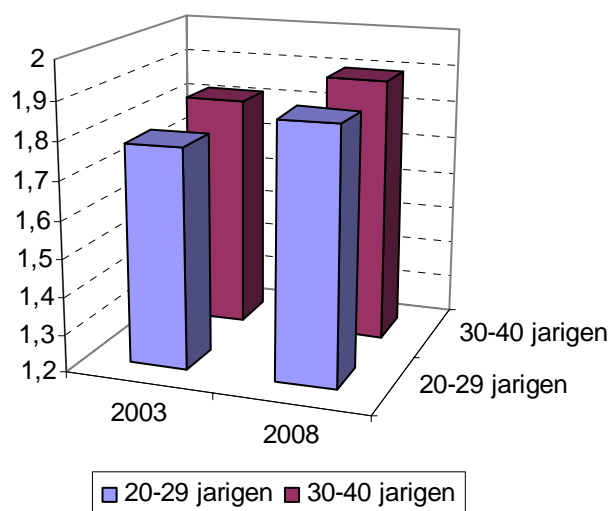
(sig = 0,294)
(sig= 0,002)

De verwachte finale afstamming (VFA) is de voorbije 5 jaren dus lichtjes gestegen, en wel het meest bij mannen.

Figuur 13 geeft de VFA op beide meetmomenten naar leeftijdsgroep.

⁶ De HDI wordt door de onderzoekers bekomen door het niveau van onderwijs, van inkomen en gemiddelde levensverwachting te waarderen in het licht van de best mogelijke waarden op deze indicatoren en deze waarden te combineren in één score die varieert op een schaal van 0 tot 1.

Figuur 13 Verwachte finale afstamming (VFA), 20-40-jarige mannen en vrouwen, naar leeftijdsgroep, vergelijking 2003-2008 (telkens volgens medium variant)

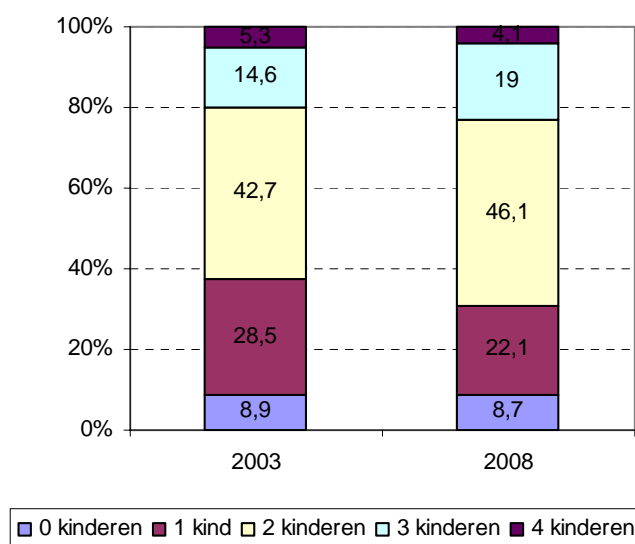

t 2008 = -,340 (ns) (sig = 0,734)
 t 2003 = -,706 (ns) (sig = 0,481)

Net als in 2003 wordt bij de jongere groep in 2008 een lichtjes lagere VFA opgetekend, maar het verschil naar leeftijdsgroep is niet significant (het verschil was evenmin significant in 2003).

Figuur 14 toont de structuur van de VFA, waarbij ook weer de resultaten van 2003 met deze van 2008 worden vergeleken.

Figuur 14 Structuur van verwachte finale afstamming (VFA) (in %), 20-40-jarige mannen en vrouwen, vergelijking 2003-2008 (telkens volgens medium variant)

In 2008 verwachten respondenten vaker 3 kinderen te zullen krijgen dan in 2003, terwijl zij tegelijkertijd minder vaak denken slechts 1 kind te zullen krijgen in de toekomst. De geplande kinderloosheid is stabiel gebleven tussen 2003 en 2008. Het aantal 20-40-jarige mannen en vrouwen dat bewust planden om geen enkel kind te krijgen, bedroeg in 2003 8,9% (11% bij mannen en 7% bij vrouwen) en in 2008 8,7% (de percentages zijn gelijk bij mannen en vrouwen).

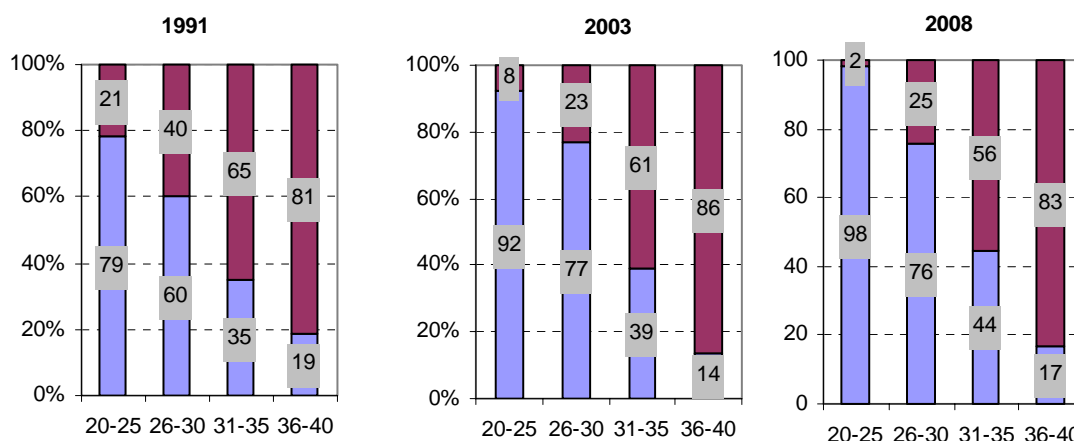
6.2.5. Evolutie in discrepantie tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal

Hoe is het verschil tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal geëvolueerd in 2008, vergeleken met 1991 en 2003?

In onderstaande figuur vergelijken we het verschil over de tijd telkens voor vrouwen in de leeftijdsgroepen 20-25 jaar, 26-30 jaar, 31-35 jaar en 36-40 jaar.

De vergelijking tussen de meetmomenten wordt zo uniform mogelijk gemaakt doordat telkens is uitgegaan van dezelfde hypothesen.⁷

Figuur 15 Al dan niet ervaren van discrepantie tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal, vrouwen, naar leeftijdsgroep, 1991-2008 (blauwe balkjes=ervaren discrepantie)

Bij 17% van de oudste vrouwen (36-40 jaar) noteren we in 2008 nog een verschil tussen het gepland kindertal met het feitelijk gerealiseerd kindertal. In 2003 berekenden we een 'deficit' bij 14% van deze oudste groep vrouwen en in 1991 bij 19% van deze vrouwen.

In de oudste leeftijdsgroep is er niet erg veel evolutie over de tijd in het percentage dat een discrepantie ervaart.

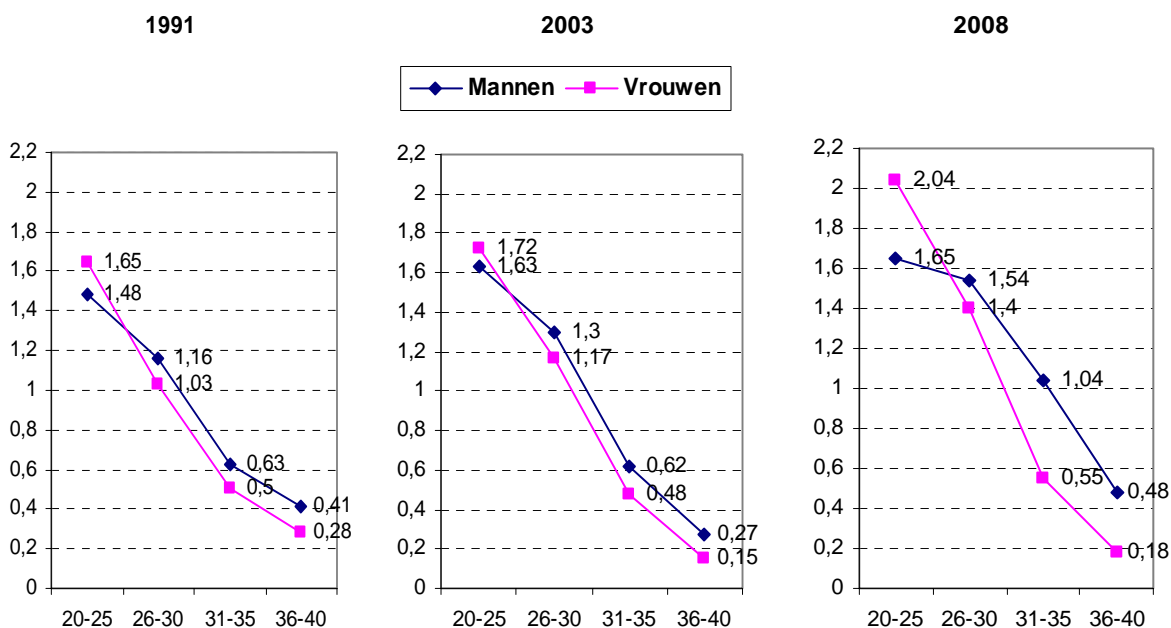
Het recuperatie-effect waarvan demografen de laatste jaren gewag maken, d.w.z. meer vrouwen die op latere leeftijd nog een kind krijgen of bezig zijn met een inhaalbeweging (Willems, 2006) vertaalt zich niet in een gedaalde discrepantie tussen het feitelijk en het gepland kindertal bij oudere vrouwen.

6.2.6. Evolutie in omvang van de discrepantie tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal

En hoe is de omvang van de discrepantie tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal geëvolueerd in 2008, vergeleken met 1991 en 2003?

⁷ Er wordt in de calculaties uitgegaan van het aantal biologische kinderen dat vrouwen reeds hebben, en van het aantal dat zij nog plannen. Er wordt ook telkens uitgegaan van eenzelfde medium variant waarin de onzekere vrouwen verondersteld worden om nog één kind te krijgen.

Figuur 16 Omvang van de discrepantie tussen het verwacht en het gerealiseerd kindertal, mannen en vrouwen, naar leeftijdsgroep, 1991-2008

In 2008 bedroeg het verschil tussen het verwachte en het gerealiseerd kindertal bij de oudste groep vrouwen 0,18. Dit betekent dat er een discrepantie of ervaren deficit is van 18 kinderen per 100 vrouwen tussen 36 en 40 jaar oud in 2008. Voor vrouwen ouder dan 36 rest er dus nog een (verwacht) potentieel van 18 kinderen per 100 vrouwen.

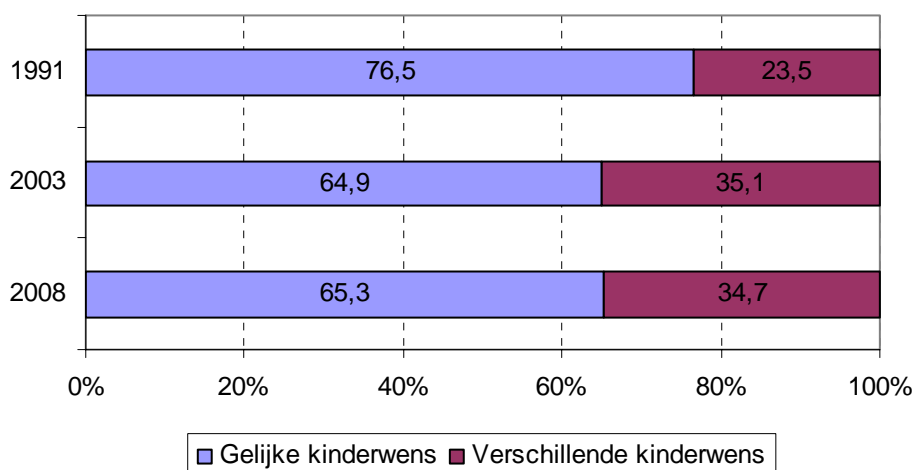
Het ervaren deficit in 2008 wijkt niet veel af van het door dezelfde leeftijdsgroep vrouwen ervaren deficit in 2003, het bedroeg toen gemiddeld 0,15.

In 1991 was het deficit of de omvang van de onvervulde kinderwens bij oudere vrouwen (36-40) wel (veel) groter: gemiddeld 0,28 kind per vrouw of 28 kinderen op 100 vrouwen. Dit kwam toen neer op een 'vruchtbaarheidsdeficit' van 28 kinderen op 100 vrouwen tussen 36 en 40 jaar oud.

6.2.7. Toegenomen convergentie tussen partners?

Is de kinderwens op het niveau van de partners verder gedivergeerd of opnieuw naar elkaar toe geconvergeerd in 2008?

Figuur 17 Al dan niet bestaan van convergentie in kinderwens tussen partners, 20-40-jarige mannen en vrouwen, 1991-2008

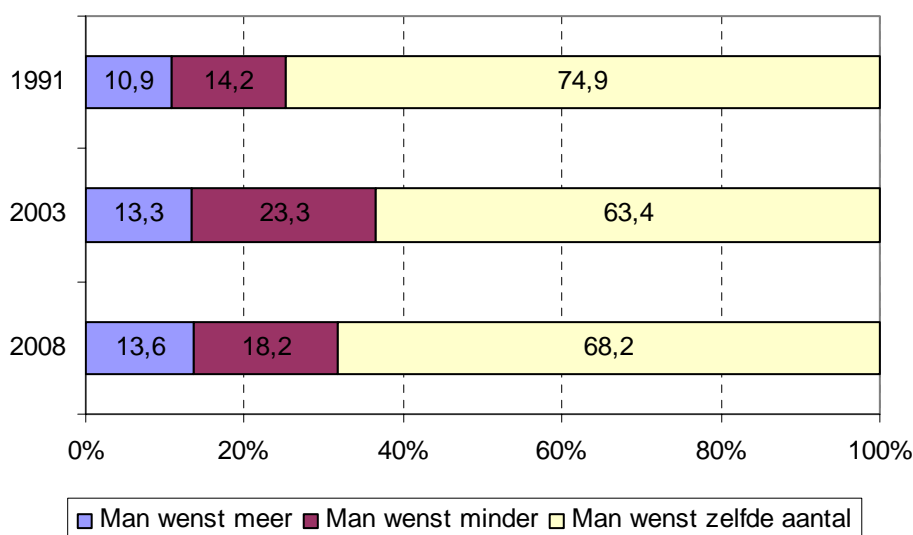

In 2008 rapporteert 65% van de respondenten een identieke kinderwens bij hun partners, een nagenoeg gelijk aandeel als in 2003. Meer dan 1 op 3 respondenten stelt daarmee dat de partner een verschillend aantal kinderen wenst.

Tussen 2003 en 2008 wordt geen evolutie vastgesteld inzake het al dan niet gelijk zijn van de kinderwens tussen partners onderling. Er is dus geen sprake van een verdere divergentie, noch van een toegenomen convergentie van de kinderwens tussen partners onderling.

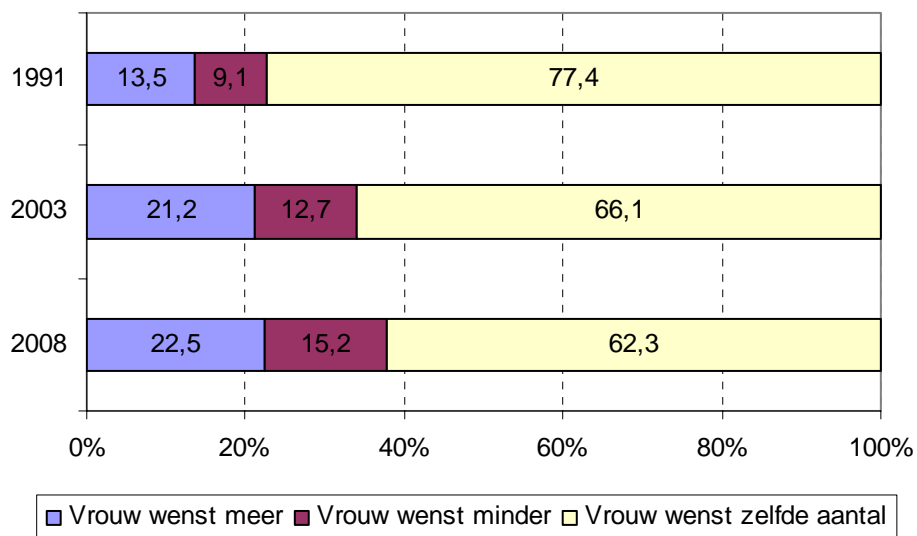
Figuren 18 en 19 belichten dezelfde informatie vanuit het perspectief van resp. mannen en van vrouwen. Zien we dan wel een verschuiving?

Figuur 18 Kinderwens van mannen tegenover hun partners

Wanneer we kinderwens vanuit een genderperspectief bekijken, komt aan het licht dat, op het niveau van (gehuwde of samenwonende) partners, het aandeel mannen dat minder kinderen wenst dan hun (vrouwelijke) partner gedaald is in 2008 vergeleken met 2003, en dit ten voordele van het aandeel mannen dat precies evenveel kinderen wenst.

Figuur 19 Kinderwens van vrouwen tegenover hun partners

Bij vrouwen stellen we dan precies het tegenovergestelde vast: vrouwen die minder kinderen wensen dan hun (mannelijke) partner nemen lichtjes in proportie toe tussen 2003 en 2008, namelijk van 13 naar 15%.

7. Besluit

Globaal zien we de laatste decennia een dalende trend in de kinderwens van vrouwen. De dalende trend lijkt gestabiliseerd in 2008. In 2008 wensen 20-40-jarigen gemiddeld **2,04 kinderen**. Terwijl de kinderwens bij vrouwen gelijk bleef, steeg het door mannen gewenst kindertal tussen 2003 en 2008.

Het eenkindgezin won aan populariteit in het begin van de 21ste eeuw, maar boette snel opnieuw in aan populariteit, ofschoon het aandeel vrouwen dat vandaag slechts één kind wenst toch nog steeds iets hoger ligt dan het aandeel vrouwen die ook maar één kind wensten in vroegere decennia. 15% van de vrouwen wenst vandaag 1 kind.

Precies een op vijf vrouwen wenst vandaag drie kinderen. Het aandeel van deze vrouwen bedroeg over de voorafgaande periode steeds net iets boven de 20%, behalve in 2003, toen de voorkeur voor 3 kinderen plots daalde ten voordele van de voorkeur voor 1 kind.

Grote gezinnen, van 4 en meer kinderen, behoren tot de voorkeur van slechts een zeer kleine minderheid van vrouwen, deze trend tekent zich vooral duidelijk af sinds het begin van de jaren 90.

De gewenste kinderloosheid bleef de laatste jaren stabiel, en schommelt rond de 9 à 8%.

Een aantal sociaal-economische verschillen in kinderwens zijn verder afgenomen of hebben zich bestendigd. Waar begin jaren 90 hoogopgeleiden nog significant meer kinderen wensten dan lageropgeleiden, is dit nadien niet meer het geval. Er is geen significant verschil meer in kinderwens naar opleidingsniveau. Dit was ook al zo in 2003. De kinderwens tussen beroepsactieven en niet-beroepsactieven blijft significant verschillend: werkende respondenten wensen minder kinderen. De data laten ons niet toe de causaliteit van dit verband verder te onderzoeken. De verschillen in kinderwens naar professionele status zijn dan weer afgenomen. Waar in 2003 arbeiders een significant lager gewenst aantal hadden dan kaders en bedienden, is dit in 2008 niet langer het geval. Er trad een grote convergentie op tussen de verschillende professionele beroepsgroepen.

Berekend op basis van de SCV-data kwamen we op een verwachte finale afstamming voor 20-40-jarige mannen en vrouwen van 1,88 in 2008. In 2003 berekenden we een iets lagere VFA van 1,80. In 2008 verwachten respondenten vaker 3 kinderen te zullen krijgen dan in 2003, terwijl zij tezelfdertijd minder vaak denken slechts één kind te zullen krijgen in de toekomst.

Een vrij hoog aandeel 'oudere vrouwen' tussen 36 en 40 jaar oud ervaart nog steeds een discrepantie tussen haar verwacht en haar feitelijk kindertal: 17% in 2008. Dit percentage is niet gedaald tegenover 2003.

Tot slot stelden we vast dat, op het niveau van de partners, nog steeds ruim 1 op 3 koppels een verschillende kinderwens hebben, maar het geslachtverschil is in 2008 omgekeerd vergeleken met 2003. Meer vrouwen wensen nu iets minder kinderen dan hun partners, meer mannen wensen nu een identiek aantal kinderen als hun partners.

Literatuur

- Cliquet, R., F. Deven, M. Corijn, M. Callens and E. Lodewijckx (1992). The 1991 Fertility and Family Survey in Flanders. Framework and Questionnaire. Brussel: CBGS. CBGS Werkdocument , nr. 82.
- Goldstein, J., W. Lutz & M.R. Testa (2003), The emergence of sub-replacement family size ideals in Europe. In: *Population research and Policy Review*, 22 (5-6), 479-496.
- Kind en Gezin (2007), Het Kind in Vlaanderen 2007. Brussel, Kind en Gezin.
- Kind en Gezin (2008), Het Kind in Vlaanderen 2008. Brussel, Kind en Gezin.
- Lutz, W., V. Skirbekk & M.R. Testa (2006), The Low fertility Trap Hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe. In Vienna Yearbook of Population Research 2006. Special issue on 'Postponement of Childbearing in Europe'. Vienna Institute of Demography.
- McDonald, P. (2006), Low Fertility and the State: the Efficacy of Policy. In: *Population and Development Review*, 32 (3), 485-510.
- Morgan, S.P. & L.J. Waite (1987), Parenthood and the attitudes of young adults. In: *American Sociological Review*, 52, 541-547.
- Myrskylä, M., H.-P. Kohler, F.C. Billari (2009), Advances in development reverse fertility declines. In: *Nature*, 460, 741-743.
- Quesnel-Vallée, A. & S.P Morgan (2003), Missing the target? Correspondence of fertility intentions and behaviour in the U.S. In: *Population Research and Policy review*, 22, 497-525.
- Van Bavel, J. & V. Bastiaenssens (2008), De recente evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest: update 2008, Vrije Universiteit Brussel, Interface Demography Working Paper 2009 -2.
- Van Peer, C. (2002), Desired and achieved fertility. In: Klijzing, E. and M. Corijn (2002), Dynamics of Fertility and Partnership in Europe: insights and lessons from comparative research. Volume II. Geneva/New York:United Nations, 117-141. Proceedings of the FFS Flagship Conference, 29-31 May 2000, CBGS-PAU, Geneva-Brussels.
- Van Peer, C. (2008), Kinderwens in Vlaanderen. Een sociaaldemografische profielschets. SVR-Rapport 2008/5.
- Weinstein, N.D. (1980), Unrealistic optimism about future life events. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 806-820.
- Willems, P. (2006), Bevolkingsprojecties 2004-2025 voor de 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest. Brussel, Studiedienst van de Vlaamse Regering. SVR-Technisch Rapport 2006/2.

Samenstelling:

 Studiedienst van de Vlaamse Regering
Christine Van Peer

e-mail:
christine.vanpeer@dar.vlaanderen.be

Grafische vormgeving cover:

Guy De Smet

Bezoek onze websites:

www.vlaanderen.be/svr
www.lokalestatistieken.be

Depotnummer: D/2009/3241/433

Nog verschenen in de reeks webpublicaties 2009:

ICT IN VLAANDEREN INTERNATIONAAL VERGELEKEN
(Marie-Anne Moreas - 2009/01)

ARBEIDSINTENSITEIT VAN DE ECONOMISCHE GROEI
(Dirk Festraets - 2009/02)

SOCIO-ECONOMISCH PROFIEL VAN LIMBURG
(Greta Sienap - 2009/03)

OPVATTINGEN VAN DE VLAMINGEN OVER DE EUROPESE UNIE
(Myriam Vanweddigen - 2009/04)

TEVREDENHEID OVER GEZONDHEIDSVOORZIENINGEN
(Dirk Smets - 2009/05)

Studiedienst van de Vlaamse Regering